

Nr 278.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken m. m.; given Stockholms slott den 21 maj 1948.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken;
- 2) lag om tillämplighet av vissa bestämmelser angående landsfogde å förste stadsfiskalen i stad som undantagits från området för landsfogdens åklagarverksamhet;
- 3) lag om behörighet i vissa fall för distriktsåklagare att verkställa åtalsprövning som eljest ankommer på statsåklagare; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

GUSTAF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås lagstiftning i syfte att möjliggöra inrättandet i större städer av en befattning som förste stadsfiskal med samma ställning som landsfogde. Vidare föreslås att Kungl. Maj:t skall få befogenhet att själv eller genom riksåklagarämbetet i begränsad omfattning uppdraga åt distriktsåklagare att verkställa sådan prövning av åtalsfrågor som eljest enligt lag skall ankomma på statsåklagare.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 7 kap. 7 § rättegångsbalken¹ skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

7 kap.

7 §.

Statsåklagare äro landsfogdarna Statsåklagare äro landsfogdarna samt förste stadsfiskalen i Stock- och förste stadsfiskalerna. holm.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

F ö r s l a g
till
L a g
om tillämplighet av vissa bestämmelser angående landsfogde å förste stadsfiskalen i stad som undantagits från området för landsfogdens åklagarverksamhet.

Härigenom förordnas som följer.

Vad i lag för vissa fall är föreskrivet därom, att landsfogden har att pröva, huruvida allmänt åtal bör ske, skall i stad som undantagits från området för landsfogdens åklagarverksamhet avse förste stadsfiskalen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

¹ Senaste lydelse se SFS 1947: 616.

Förslag

till

Lag

om behörighet i vissa fall för distriktsåklagare att verkställa åtalsprövning som eljest ankommer på statsåklagare.

Härigenom förordnas som följer.

Utan hinder av vad i lag för vissa fall är föreskrivet därom, att statsåklagare skall pröva, huruvida allmänt åtal bör ske, må i den omfattning, som föranledes av särskilda skäl, Konungen eller, efter Konungens bestämmande, riksåklagaren förordna, att prövningen i stället skall ankomma på distriktsåklagare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga¹ skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

3 §.

Frågan om eftergift av åtal skall prövas av *landsfogden eller, i Stockholm, av förste stadsfiskalen; dock äger Konungen förordna, att frågan må, i den omfattning vartill Konungen finner särskilda skäl föranleda, prövas av underordnad åklagare.*

Frågan om eftergift av åtal skall prövas av *statsåklagare.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

¹ Senaste lydelse se SFS 1947: 628.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 14 maj 1948.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler fråga om *ändrad lagstiftning rörande åtalsprövning av överåklagare m. m.*

Föredraganden anför följande.

Åklagarväsendet i riket står sedan den 1 januari 1948 under högsta ledning av det nyinrättade riksåklagarämbetet. Under riksåklagaren utövas ledningen inom varje län av landsfogden och i Stockholm av förste stadsfiskalen. Landsfogdarna och förste stadsfiskalen i Stockholm benämnas i rättegångsbalken statsåklagare. För de åklagare som lyda under dem användes beteckningen distriktsåklagare.

Närmare bestämmelser om de olika åklagarnas verksamhet samt uppgifternas fördelning mellan dem ha i första hand givits i instruktioner som utfärdats i administrativ ordning. Föreskrifter i sådant hänseende ha emellertid upptagits även i olika författningar av lags natur. Sålunda innehåller 7 kap. rättegångsbalken åtskilliga stadganden angående riksåklagarens samt statsåklagarnas och distriktsåklagarnas befogenhet att föra åtal i olika instanser. Dessutom har flerstädes i lag för vissa fall föreskrivits, att det skall ankomma på överåklagare att pröva huruvida åtal bör ske.

I sistnämnda avseende är till en början att beakta 3 § lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Där stadgas som huvudregel, att fråga om åtalseftergift enligt nämnda lag skall prövas av landsfogden eller, i Stockholm, förste stadsfiskalen. Kungl. Maj:t äger dock förordna att frågan må, i den omfattning vartill Kungl. Maj:t finner särskilda skäl föranleda, prövas av underordnad åklagare. I regel skall åklagaren innan han meddelar sitt beslut inhämta yttrande från barnavårdsnämnden i den kommun där den misstänkte vistas, huruvida nämnden vidtagit eller kommer att vidtaga åtgärd beträffande den misstänkte samt huruvida enligt nämndens mening sådan åtgärd kan anses vara tillfyllest för hans tillrättförande. Om brottet icke är att anse såsom ringa, får nämligen åtalet eftergivvas endast under förutsättning att den misstänkte omhändertages för skyddsuppföstran eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd

eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning och det med skäl kan antagas att han skall avhålla sig från att ånyo begå brott.

Till syftet jämförliga med nu berörda stadganden äro vissa föreskrifter om åtalsprövning av överåklagare i fall då den misstänkte av annan anledning än det förevarande brottet intagits i anstalt för social- eller kriminalvård. Till denna grupp höra bestämmelserna i 44 § 4 mom. barnavårdslagen, 49 a § alkoholistlagen, 19 § lagen om ungdomsfängelse, 14 § lagen den 13 mars 1937 om tvångsuppfostran och 3 § 1 lagen den 30 juni 1947 angående upphävande av bl. a. lagen om tvångsuppfostran. Enligt dessa lagrum skall det, då någon, som för skyddsuppfostran intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller tvångsvis intagits i allmän alkoholistanstalt eller dömts till ungdomsfängelse eller tvångsuppfostran, misstänkes att hava före slutlig utskrivning eller stadgad tillsynstids utgång förövat brott som hör under allmänt åtal, ankomma på landsfogden eller, om brottet begåtts i Stockholm, på förste stadsfiskalen att avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske. Såvitt fråga är om alkoholist som vid brottets förövande fyllt 18 år är dock regeln tillämplig endast om å brottet ej kan följa högre straff än böter eller fängelse i sex månader. Före åtalsprövningen skall, om den sker enligt barnavårdslagen, alkoholistlagen eller lagen om tvångsuppfostran, yttrande inhämtas från styrelsen för vederbörande skola eller anstalt samt, om den avser någon som dömts till ungdomsfängelse, från ungdomsfängelsenämnden.

En annan grupp bilda vissa stadganden enligt vilka åtal icke må väckas med mindre landsfogden eller, i Stockholm, förste stadsfiskalen finner det ur allmän synpunkt påkallat. Föreskrifter av detta innehåll finnas i 14 kap. 45 §, 20 kap. 12 §, 21 kap. 11 § och 22 kap. 10 § strafflagen samt skola enligt den till årets riksdag avlåtna propositionen (nr 80) med förslag till ändrad lagstiftning om brott mot staten och allmänheten införas även i 2 kap. 18 § och 24 kap. 6 § samma lag.

Slutligen finnes i strafflagen även ett stadgande om dubbel åtalsprövning. Enligt 14 kap. 26 § skall sålunda, då havande kvinna fördrivit sitt foster, landsfogden eller, i Stockholm, förste stadsfiskalen pröva huruvida åtal bör ske. Finner han skäl till åtal, skall frågan underställas riksåklagarens prövning.

Enligt vad riksåklagarämbetet meddelat ha stadsfullmäktige i Malmö den 24 oktober 1947 beslutat godkänna ett av magistraten därstädes framlagt förslag angående omorganisation av stadens åklagarväsen, innebärande bl. a. att staden skall undantagas från landsfogdens verksamhetsområde samt att landsfogdens åligganden i stället skola fullgöras av en förste stadsfiskal som är direkt underställd riksåklagaren. Magistraten lär inom kort komma att begära Kungl. Maj:ts fastställelse å nämnda beslut, och denna begäran torde böra bifallas. Såsom framgår av vad jag tidigare anförat kan emellertid den tillänkta reformen icke komma till stånd utan riksdagens

medverkan. För dess genomförande kräves lagstiftning, varigenom förste stadsfiskalen i Malmö hänföres till kategorien statsåklagare och jämväl i övriga förut berörda hänseenden likställs med landsfogdarna och förste stadsfiskalen i Stockholm. Vid avfattningen av de erforderliga lagbestämmelserna bör beaktas, att fråga om inrättande av en förstestadsfiskalsbefattning kan uppkomma även i andra städer än Malmö. Enligt vad jag erfarit ha förberedelser för en sådan åtgärd vidtagits i Göteborg.

I överensstämmelse med det sålunda anförda förordar jag, att 7 kap. 7 § rättegångsbalken erhåller den ändrade lydelsen att statsåklagare äro landsfogde och förste stadsfiskal. Dessutom torde i särskild lag böra stadgas att vad i lag för vissa fall är föreskrivet därom, att landsfogden har att pröva huruvida åtal bör ske, skall i stad som undantagits från området för landsfogdens åklagarverksamhet avse förste stadsfiskalen.

I detta sammanhang anhåller jag att få upptaga även ett annat spörsmål. Justitiekanslersämbetet har i skrivelse den 10 januari 1948 gjort framställning om vidtagande av sådana lagändringar att det även i andra fall än som avses i lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga blir möjligt att i viss utsträckning åt distriktsåklagare anförtro den prövning av åtalsfrågor som enligt vad förut sagts ankommer på överåklagare. Sedan yttranden över framställningen infordrats från Svea hovrätt, straffrättskommittén och strafflagberedningen, torde jag nu få anmäla detta ärende.

I justitiekanslersämbetets skrivelse omtalas till en början, att ämbetet i november 1947 låtit upprätta en promemoria i nu ifrågavarande ämne och inhämta yttranden över denna från samtliga landsfogdar och förste stadsfiskalen i Stockholm.

I nämnda promemoria anfördes bl. a., att erfarenheten från de år som förflutit, sedan åtalsprövning genom landsfogde infördes, givit vid handen att detta system vore förenat med vissa olägenheter. Främst märktes att åtalsfrågans hänskjutande till överåklagare vållade tidsutdräkt, till men även för den enskilde, samt kostnader och besvär. Ej sällan vore för övrigt prövningen av enkel beskaffenhet, och förfarandet tedde sig då tämligen meningslöst. Understundom inträffade det ock, att det icke förrän åtal väckts bleve klart att den ifrågavarande brottsligheten rätteligen borde hänföras under ett lagrum enligt vilket överåklagarens medgivande till åtal krävdes. Det hade t. o. m. hänt, att detta konstaterats först sedan målet fullföljts till överrätt. Tydligt vore, att i sådana fall komplikationer lätt kunde uppkomma.

Ämbetet framhöll vidare, att distriktsåklagarna under den nya rättegångsordningen komme att i stor utsträckning själva få syssla med liknande frågor. De komme sålunda regelmässigt att få besluta om sådan eftergift av åtal för bötesbrott som avsåges i 20 kap. 7 § första stycket 1 rättegångsbalken, och det kunde förutsättas att de ej sällan komme att få handlägga även frågor om sådan åtalseftergift som enligt första stycket 2 i samma lagrum kunde förekomma vid sammanträffande av brott.

Slutligen uttalades i promemorian, att många distriktsåklagare utan tvivel vore fullt skickade att verkställa den åtalsprövning som i lagstiftningen förbehållits överåklagarna. Då ett viktigt skäl för att prövningen lagts i överåklagarnas händer varit, att man velat främja enhetlighet i bedömningen, syntes emellertid denna ordning i princip böra bibehållas. I de fall, då yttrande först skulle inhämtas från styrelse för skola eller anstalt eller från en central nämnd, vore dock risken för bristande enhetlighet mindre än eljest. I dessa fall vore det därför måhända möjligt att låta åtalsprövningen handhas av den större krets som distriktsåklagarna utgjorde. Och i övriga fall syntes, utan fara för olikformighet i rättstillämpningen, självständig prövningsrätt kunna tillerkännas vissa distriktsåklagare med högre kvalifikationär.

Under hänvisning till vad som sålunda yttrats i promemorian och efter redogörelse för de utlåtanden som avgivits över denna har justitiekanslersämbetet i skrivelsen till Kungl. Maj:t anført, att det i fråga om åtalsprövning enligt lagen om ungdomsfängelse syntes obehövt att bibehålla kravet på att prövningen skall verkställas av överordnad åklagare. I huvudsak samma ståndpunkt har ämbetet intagit med avseende å de fall som avses i alkoholistlagen; dock har för dessa fall prövningen ansetts fortfarande böra i princip förbehållas överåklagare, därest fråga är om brott varå kan följa högre straff än böter och som begåtts innan den misstänkte fyllt 18 år. Vad slutligen beträffar åtalsprövning enligt barnavårdslagen, strafflagen och lagstiftningen om tvångsuppfostran har ämbetet ansett, att huvudregeln alltjämt borde vara att sådan prövning skulle verkställas av överåklagare. Emellertid borde enligt ämbetets mening Kungl. Maj:t eller riksåklagaren erhålla befogenhet att medgiva individuella undantag från denna regel och uppdraga åt vissa distriktsåklagare att själva handha prövningen i fråga. Ämbetet har erinrat att sådan befogenhet redan för närvarande tillkomme Kungl. Maj:t i de fall som avsåges i lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga samt att denna befogenhet också utnyttjats, om än i mycket begränsad omfattning. Sålunda hade ett antal stadsfiskaler i sex av våra största städer erhållit personligt bemyndigande att på egen hand pröva frågor om åtalseftergift enligt sistnämnda lag. En liknande återhållsamhet syntes böra iakttagas vid utövningen av den av ämbetet nu föreslagna rätten att även i andra fall lämna distriktsåklagare tillstånd till självständig åtalsprövning. Ämbetet föreställde sig dock att stadsfiskalerna i ytterligare några stora städer, där åtalsärenden förekomme i större antal, skulle kunna erhålla sådant tillstånd. I övrigt finge beaktas att en närmare undersökning möjligen kunde komma att visa, att skillnad funnes mellan olika grupper av nu åsyftade åtalsärenden, så att delegation av prövningsrätten till distriktsåklagare vore mera på sin plats beträffande någon grupp än i fråga om en annan.

Av remissmyndigheterna ha Svea hovrätt och straffrättskommittén tillstyrkt justitiekanslersämbetets förslag. Strafflagberedningen har i fråga om åtalsprövningen enligt lagen om ungdomsfängelse anmärkt, att 1945 års

riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 403) hemställt om utredning angående ändring av denna lag i sådan riktning att överåklagarens skyldighet att före avgörandet i åtalsfrågan inhämta yttrande från ungdomsfängelse-nämnden begränsades till fall, då det icke vore uppenbart att åtal borde ske, men att å andra sidan domstolarna i vidgad omfattning ålades att höra nämnden, då åtal väckts mot någon som vore på prov utskrivna från ungdomsfängelseanstalt. Vad angår prövningen av åtalsfrågor enligt 49 a § alkoholistlagen har beredningen erinrat, att justitieombudsmannen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 december 1946 ifrågasatt om ej med hänsyn till nya rättegångsbalkens bestämmelser om åtal eftergift och strafföreläggande paragrafen kunde utan större olägenhet inskränkas att avse allenast sådana brott som föranledde åtal inför domstol. Beredningen har förklarat sig icke kunna tillstyrka att kravet på att åtalsprövning enligt ungdomsfängelse-lagen och alkoholistlagen skall verkställas av överåklagare eftergäves innan närmare utredning företagits angående de av riksdagen och justitieombudsmannen omförmälda spörsmålen. Däremot har beredningen icke haft något att erinra mot att möjlighet omedelbart bereddes att till sådana stadsfiskaler i rikets större städer, som i fråga om skicklighet vore jämbördiga med landsfogdar, delegera såväl prövningen av åtal enligt sistnämnda båda lagar som den åtalsprövning vilken statsåklagare har att verkställa enligt barnavårdslagen, strafflagen och lagstiftningen om tvångsuppfostran. Praktiska skäl ha synts beredningen tala för att delegationsrätten anförtroddes åt riksåklagaren.

För egen del ansluter jag mig till strafflagberedningens uppfattning. Jag är sålunda icke beredd att nu föreslå en generell rätt för distriktsåklagarna att själva företaga den åtalsprövning som är föreskriven i ungdomsfängelse-lagen och alkoholistlagen. Vad som förekommit i ärendet synes mig emellertid ådagalägga att möjlighet bör finnas att anförtro vissa särskilda distriktsåklagare sådan befogenhet. Detsamma gäller om den prövning av åtalsfrågor som ankommer på statsåklagare enligt barnavårdslagen, strafflagen och lagstiftningen om tvångsuppfostran. Uppenbart är, att kretsen av de distriktsåklagare som få självständig prövningsrätt bör begränsas jämförelsevis snävt. I främsta rummet böra stadsfiskalerna i Stockholm och vissa andra av landets största städer komma i fråga.

Rätt att meddela distriktsåklagare nu åsyftad befogenhet bör tydligen i första hand tillkomma Kungl. Maj:t. Det torde emellertid böra medgivas Kungl. Maj:t att i den mån så befinnes lämpligt överlämna sin beslutanderätt till riksåklagarämbetet. Samtidigt torde enahanda delegationsrätt till riksåklagarämbetet böra införas med avseende å den Kungl. Maj:t redan nu tillkommande befogenheten att dispensera från regeln om överåklagarprövning i lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Lagtekniskt torde nu förevarande spörsmål böra lösas så att *dels* Konungen eller, efter Konungens bestämmande, riksåklagarämbetet genom särskild lag bemyndigas att i den omfattning, som föranledes av särskilda skäl, förordna, att åtalsprövning, som lagenligt skall verkställas av statsåklagare,

i stället skall ankomma på distriktsåklagare, dels ock 3 § lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga gives den ändrade lydelsen att frågan om åtal eftergift skall prövas av statsåklagare.

I enlighet med det sålunda anförda ha inom departementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken;
- 2) lag om tillämplighet av vissa bestämmelser angående landsfogde å förste stadsfiskalen i stad som undantagits från området för landsfogdens åklagarverksamhet;
- 3) lag om behörighet i vissa fall för distriktsåklagare att verkställa åtalsprövning som eljest ankommer på statsåklagare; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Föredraganden hemställer, att lagrådets yttrande över nämnda lagförslag, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar¹, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:

Lars Nordvall.

¹ Denna bilaga, som fränsett en redaktionell jämkning i det under 1) upptagna förslaget är lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 21 maj 1948.

Närvarande:

justitieråden LAWSKI,
GYLLENSWÄRD,
NISSEN,
regeringsrådet KUYLENSTIERNA.

Enligt lagrådet den 19 maj 1948 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 14 maj 1948, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken;
- 2) lag om tillämplighet av vissa bestämmelser angående landsfogde å förste stadsfiskalen i stad som undantagits från området för landsfogdens åklagarverksamhet;
- 3) lag om behörighet i vissa fall för distriktsåklagare att verkställa åtalsprövning som eljest ankommer på statsåklagare; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet hovrättsassessorn S. Strömberg.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 maj 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler lagrådets denna dag avgivna utlåtande över de den 14 maj 1948 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken;
- 2) lag om tillämplighet av vissa bestämmelser angående landsfogde å förste stadsfiskalen i stad som undantagits från området för landsfogdens åklagarverksamhet;
- 3) lag om behörighet i vissa fall för distriktsåklagare att verkställa åtalsprövning som eljest ankommer på statsåklagare; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Med förmälan att lagrådet lämnat förslagen utan erinran hemställer föredraganden att dessa måtte, efter en redaktionell jämkning i det under 1) upptagna förslaget, jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdna hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Erik Rudhe.